

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

BAHOLASH TIZIMIDA YANGILIKLAR

Qobilova Yorqinoy Hosilovna

Namangan davlat pedagogika instituti

O‘zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi 1-kurs magistranti

E-mail: qobilovayorqinoy6@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19497250>

***Annotatsiya:** Maqolada umumiy o‘rta ta’lim tizimida baholash jarayonini takomillashtirish, o‘quvchilarning bilimini rag‘batlantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish masalalari yoritilgan. Xususan, “Hook” texnikasi va induktiv yondashuv asosida darsni tashkil etish, o‘quvchilar faolligini oshirish, mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish hamda baholashning motivatsion ahamiyati tahlil qilinadi. Amaliy misollar orqali zamonaviy baholash usullarining dars samaradorligiga ta’siri ko‘rsatib berilgan.*

***Kalit so‘zlar:** baholash tizimi, Hook texnikasi, induktiv yondashuv, motivatsiya, zamonaviy pedagogika, rag‘batlantirish, dars samaradorligi, interfaol metodlar.*

***Аннотация:** В статье рассматриваются вопросы совершенствования системы оценивания в общем среднем образовании и использования современных педагогических подходов для стимулирования учебной деятельности учащихся. Анализируется применение техники «Hook» и индуктивного подхода при организации урока, их влияние на активность учащихся, развитие самостоятельного мышления и повышение эффективности обучения. На основе практических примеров раскрывается мотивационная роль обновлённой системы оценивания.*

***Ключевые слова:** система оценивания, техника Hook, индуктивный подход, мотивация, современная педагогика, стимулирование, эффективность урока, интерактивные методы.*

***Abstract:** The article discusses improving the assessment system in general secondary education and the use of modern pedagogical approaches to enhance students’ learning motivation. The application of the “Hook” technique and the inductive approach in lesson organization is analyzed, emphasizing their role in increasing student engagement, developing independent thinking, and improving learning effectiveness. Practical examples demonstrate the motivational significance of innovative assessment methods.*

***Keywords:** assessment system, Hook technique, inductive approach, motivation, modern pedagogy, encouragement, lesson effectiveness, interactive methods.*

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Har bir davlatda bo’lgani kabi, bugungi kunda yurtimizda ta’limga qaratilayotgan e’tibor yuksak. Buni yoshlarimiz erishayotgan yutuqlar, jumladan, xalqaro olimpiadalar, muddatidan oldin talaba bo’layotgan o’quvchilar misolida keltirishimiz mumkin.

Ta’lim sifatini oshirishda zamonaviy texnologiyalardan tashqari o’qituvchi mahorati ham juda muhim omillardan biri. Hozirgi zamon o’qituvchisi bilimli bo’lishi bilan birga zamon bilan hamnafas bo’lishi ham zarur. O’quvchilarga bilim berishda, ularni olgan bilimni o’z vaqtida rag’batlantirib borilsa, yanada yuqori natijaga intiladi.

Baholash jarayoni nafaqat ta’lim oluvchilar bilimi, balki o’zaro ishonch, kamchilik va yetarlilik jihatlari ham yaxshi bilib olishiga zamin yaratadi. Masalan, 10-sinf adabiyot darsligida berilgan “Qadimgi dunyo adabiyoti (Eng qadimgi davrlardan milodning V asrigacha)” mavzusini yangi metodda o’rganib, quyidagicha baholash mumkin. Qadimgi Sharq dunyosining eng yirik adabiy yodgorliklaridan biri Gilgamesh haqidagi dostonidir. Akkad tilidagi bu asar miloddan avvalgi XVIII-XVII asrlarda yaratilgan. Dasning shu joyida o’quvchilarga savol beramiz. Bizning yurtimizda shu davrlarda qaysi asarlar yozilgan? To’g’ri va aniq javob bergan o’quvchi, shoshgan o’quvchi va javob berishga harakat qilgan uchta o’quvchi rag’batlantiriladi.

Qadimgi dunyoning muhim adabiy yodgorliklari – “Mahabharata” va “Ramayana” dostonlari ham Hindistonda yaratilgan. “Mahabharata”da afsonaviy hukmdor Bharataning avlodlari bo’lgan ikki qondosh sulolaning toj-taxt uchun kurashi tasvirlansa, “Ramayana”da Ayodha shahzodasi Ramaning o’z rafiqasi Sitani asirlikdan qutqarish yo’lidagi qahramonliklari tasvirlanadi. Shuningdek, bu asarlarda ham qadimgi hindlarning e’tiqodi, falsafasi, yaxshilik va yomonlik haqidagi qarashlari aks etgan. Yana o’quvchilarga murojaat etamiz. Yaxshilik va yomonlik, ezgulik va yovuzlik, jaholat va ma’rifat g’oyalari sizga tanishmi? Badiiy adabiyotda bu mavzular yoritilgan hikoya, qissa va romanlardan misol keltiring? Javob berayotgan o’quvchilar fikrini to’liq eshitamiz hamda mukofotlaymiz. Bu qanday bo’ladi. Hozirgi zamon o’quvchilarini quruqqina baho bilan rag’batlantirib bo’lmaydi. Baholashga ham ma’lum ma’noda o’zgartirish kiritish zamonaviy pedagogdan e’tibor talab qiladi. A’lo baho olgan o’quvchiga kitob, daftar yoki ruchka berish, boshqa o’quvchilarning ham javob berishiga qarab kichik mukofotlar berish, ularda keying darslarda yanada faollikni oshirishiga zamin bo’ladi. Ayniqsa, bu usul 5-6 sinflarda juda samarali natija beradi. Tajribalar shuni ko’rsatadiki, hatto oddiy stiker berish ham bolada tabassum uyg’otadi.

Tanlamoqchi bo’lsang agarda

Yovuz kishi yoki ilonni,

Ilonni ol ikkilanmay hech,

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Yaqin tutma yovuz insonni.

Ilon chaqar faqat bir marta,

Bir chekkaga so‘ng ketar holsiz.

Ko‘ngli qora yovuz odam-chi,

Chaqib turar dam o‘tmay, esiz.

“Mahabharata” dan (Sotiboldi Yo‘ldoshev tarjimasi)

Yuqoridagi she’rni o‘qib eshittirgach o‘quvchilarni 6 ta mayda guruhlarga bo‘lamiz. Guruhlar qancha ko‘p bo‘lsa, o‘quvchilar darsga be’etibor bo‘lamaydi. Dangasa o‘quvchi ham sheriklari bilan ishlashga majbur bo‘ladi. Hook metodi orqali darsni mustahkamlab olamiz.

“HOOK” texnikasi

Ta’rif: “Hook” — dars boshida o‘quvchilarni qiziqtirish va mavzuga jalb qilish uchun qo‘llanadigan qisqa, ta’sirchan vosita.

Ahamiyati:

Qiziqishni uyg‘otadi.

O‘quvchilarning diqqatini jamlaydi.

Yangi mavzu uchun tayyorgarlik yaratadi.

Misollar:

1. Vizual material asosidagi Hook

Misol:

Ekraniga eski o‘zbek yozuvidagi gazeta sahifasini chiqarish va savol berish:

“Sizningcha, bu maqola qachon yozilgan va unda nima haqida gapirilgan bo‘lishi mumkin?”

Topshiriq:

O‘quvchilar 1 daqiqa ichida taxminlarini yozadi va keyin sinf bilan baham ko‘radi.

2. Audio Hook

Misol:

Mashhur shoirning o‘z ovozida she’r o‘qigan audiosini eshittirish (masalan, Abdulla Oripovning she’ri).

Topshiriq:

O‘quvchilar eshitgan she’r mavzusini aniqlaydi va asosiy hissiyotni tavsiflaydi.

3. Qiziqarli fakt

Misol:

“Bilarmidingiz? Cho‘lpon yoshligida teatr sahnasida ham chiqish qilgan.”

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Topshiriq:

Shu fakt asosida, “Agar Cho’lpon faqat aktyor bo’lganida, adabiyotimizda nimalar o’zgarar edi?” mavzusida 3 jumladan iborat fantaziya yozish.

4. Sitata asosidagi Hook

Misol:

Ekkranda Alisher Navoiy bayti:

“Ko’ngil ravshan bo’lsa, so’z ham nur sochar”

Topshiriq:

O’quvchilar juftliklarda bu baytning zamonaviy hayotga qanday mos kelishini muhokama qiladi.

5. Jumboq yoki topishmoq

Misol:

“Men so’ziman. Mening har birim insonni o’ylashga, his qilishga undaydi. Men kimman?”

(Javob: She’r)

Topshiriq:

O’quvchilar o’zlari adabiyot yoki tilga oid yangi jumboq tuzadi.

6. Mini-sahna ko’rinishi

Misol:

2 o’quvchi Oybekning “Navoiy” romanidan 1–2 daqiqalik qisqa dialogni ijro qiladi.

Topshiriq:

Tomoshadan keyin o’quvchilar voqeaning davomini o’zlari aytib beradi.

7. Interfaol savol-javob

Misol:

“Sizingcha, she’r va qo’shiq matni o’rtasida qanday farq bor?” savoli bilan boshlash.

Topshiriq:

O’quvchilar 2 ta farq va 1 ta o’xshashlik yozadi.

8. Obyekt asosidagi Hook

Misol:

Darsga eski yozuvli kitob, yozuv mashinkasi yoki qalam olib kelib, sinfda aylantirish.

Induktiv yondashuv

Ta’rifi

Induktiv yondashuv — bu o’qitish jarayonida **avval amaliy misol yoki holatlarni ko’rib chiqish**, keyin esa shu misollardan umumiy **qoida yoki nazariyani chiqarish** metodidir.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Ya’ni, o’quvchi birinchi navbatda tajriba, kuzatuv, matn tahlili kabi **real amaliyot** bilan shug’ullanadi, so’ng o’qituvchi yordamida umumlashtiradi.

Mohiyati

Pastdan yuqoriga qarab o’qitish (amaliyot → nazariya).

O’quvchini faol ishtirokchi sifatida jarayonga jalb etadi.

Mantiqiy fikrlash, kuzatuvchanlik va mustaqil xulosa chiqarish ko’nikmalarini rivojlantiradi.

Afzalliklari

1. **Faollikni oshiradi** — o’quvchi darsda “tayyor bilim” olmaydi, uni o’zi kashf etadi.
2. **Esda saqlash oson** — misol orqali olingan bilim ko’proq yodda qoladi.
3. **Ijodiy fikrlashni rivojlantiradi** — o’quvchi bir nechta yechim variantlarini ko’radi.
4. **Motivatsiya yuqori** — o’z mehnati bilan topilgan qoida qiziqarli bo’ladi.

Induktiv yondashuv bosqichlari

Amaliyot: O’quvchi misol, matn yoki vaziyat bilan tanishadi.

Kuzatish: O’quvchi o’xshashlik va farqlarni aniqlaydi.

Tahlil: Aniqlangan belgilar guruhlanadi.

Umumlashtirish: Qoida yoki nazariya chiqariladi.

Mustahkamlash: Qoida yangi misollarda qo’llanadi.

Filologiyada induktiv yondashuv misollari

Misol 1 — Tilshunoslik

Amaliyot: O’qituvchi o’quvchilarga “Men kitob o’qidim”, “Sen uyga qaytding”, “U ishga bordi” kabi 10 ta gap beradi.

Kuzatish: O’quvchilar fe’llardagi -dim, -ding, -di qo’shimchalarini sezadi.

Xulosa: O’quvchilar bu qo’shimchalar o’tgan zamon fe’l shakllari ekanini o’zlari aniqlaydi.

Misol 2 — Adabiyot

Amaliyot: O’qituvchi uchta she’rdan parchalarni beradi.

Kuzatish: O’quvchilar barcha misralarda “osmon” so’zi metafora sifatida ishlatilganini topadi.

Xulosa: “Osmon” mumtoz adabiyotda ko’pincha erkinlik, orzu va umid ramzi ekanligi aniqlanadi.

Induktiv va deduktiv yondashuv taqqoslanishi

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Yondashuv	Boshlanish nuqtasi	O‘quvchi roli	Afzalligi
Induktiv	Misol → Nazariya	Faol kashf etuvchi	Fikr yuritish, qiziqish yuqori
Deduktiv	Nazariya → Misol	Qabul qiluvchi	Tizimli tushuntirish oson

Dars dizaynida integratsiya

1. Umumiy tushuncha

Bu yondashuvda dars **kirish qismida** “Hook” orqali o‘quvchilarni qiziqitirish, keyin esa asosiy qismda **induktiv metod** yordamida amaliyotdan nazariyaga olib borish ishlatiladi.

Maqsad — o‘quvchi darsga faol kirishsin, mustaqil fikrlasin va qoida yoki xulosani o‘zi kashf etsin.

2. Dars bosqichlari va misollar

1-bosqich. “Hook” — Kirish qismi

Vazifa: Qiziqish uyg‘otish, mavzuga jalb qilish.

Misollar:

Video Hook: Adabiyot darsida “Layli va Majnun”ning qisqa sahnasini videodan ko‘rsatish.

Vizual Hook: Navoiy portreti yonida uning yozma qo‘lyozmasi rasmi.

Jumboq: “Men so‘zman. Men yurakdan chiqaman, lekin qog‘ozga tushaman. Men kimman?” (She’r).

Topshiriq:

O‘quvchilar 1 daqiqada javob topadi va mavzu bilan bog‘laydi.

2-bosqich. Amaliyotdan boshlash (Induktiv kirish)

Vazifa: Misollarni berib, o‘quvchilarni o‘zlari tahlil qilishga undash.

Misol:

O‘quvchilarga uchta she’r parchasini berish, undagi obrazlar va badiiy vositalarni belgilashni so‘rash.

Topshiriq:

Har bir guruh topgan obrazlarni doskaga yozadi, o‘xshashlik va farqlarni izohlaydi.

3-bosqich. Kuzatish va tahlil

Vazifa: O‘quvchilar umumiy belgilarni topadi.

Misol:

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

“Osmondagi yulduz” hamma misollarda orzu va umid ramzi ekanligini sezish.

Topshiriq:

Guruhlar belgilangan belgilar asosida umumlashtiruvchi jadval tuzadi.

4-bosqich. Xulosa chiqarish (Nazariya)

Vazifa: O‘quvchilar topgan belgilar asosida qoida yoki tushunchani shakllantiradi.

Misol:

“Majaz – so‘zning ko‘chma ma’noda ishlatilishi” degan nazariyani o‘quvchilar o‘zlari aytadi.

Topshiriq:

Qoida asosida yangi misol topish.

5-bosqich. Mustahkamlash

Vazifa: Yangi bilimni boshqa kontekstdagi misolda qo‘llash.

Misol:

O‘quvchilarga boshqa asardan 3–4 misra beriladi, ular undagi badiiy vositani aniqlaydi.

Topshiriq:

Topilgan badiiy vositani tasviriy usulda taqdim etish (rasm, kollaj, so‘z buluti).

6-bosqich. Baholash va refleksiya

Vazifa: O‘quvchilar o‘z faoliyatini baholaydi.

Misol:

Bu metodni qo‘llashdan maqsad o‘quvchilarni darsga qiziqtirish, yangilik ulashish va badiiy adabiyotga qiziqishini orttirishdir. Ushbu usullarni biz ona tilichi ustozlar KRS darslarida o‘rganib, o‘z fanimizda qo‘llab kelmoqdamiz. Har bir yosh avlod ertamiz kelajagi uchun munosib bo‘lishi lozim. Biz ustozlar esa, ularga to‘g‘ri yo‘lni ko‘rsatish uchun bor tajribamizni ishga solishimiz va sharafli kasbimizga munosib bo‘lishimiz maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, yangiliklar bilan hamnafas bo‘lib, o‘z ustimizda tinimsiz ishlashimiz talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 7-sinf adabiyot darsligi (1-qism) Z. I. Mirzayeva, K. Q. Djalilov.- Toshkent: Respublika ta’lim Markazi, 2024. – 144 b.

2. Pardayeva M.D. Umumiy o‘rta ta’limning milliy o‘quv dasturini yaratish: tanqiddan–tahlil, tajribadan–natija, sifatdan–taraqqiyot sari // “Umumiy o‘rta ta’lim sifatini oshirish: mazmun, metodologiya, baholash va ta’lim muhiti” xalqaro onlayn ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – B. 3–7.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

3. Yangi baholash tizimiga doir 3 savolga 3 javob // <https://gov.uz/oz/uzedu/news/view/28687> [Murojaat qilingan sana: 30.03.2026]

4. Abdumamatova, Z. A. Q., & Tillayev, B. (2026). Further strengthening guarantees for the exercise of citizens’ rights to freely seek, receive and distribute information. Academic Journal of Science, Technology and Education, 2(3), 8-10.]